

Podstawowe systemowe kategorie psycho-socjologii. Jak wprowadzać do psychologii. - Geneza i status poznawczy psychologii i jej osiągnięcia. Cz. V

M. Zabierowski

I) Psychologia a materializm. Psychologia w marksizmie. Wstęp

1) Marksizm jako filozofia społeczna i ekonomiczna przedstawia znaczące założenia dotyczące natury ludzkiej, psychiki i relacji człowieka z otoczeniem. Psychologia marksistowska wyrasta z materializmu dialektycznego i historycznego, podkreślając społeczne uwarunkowania ludzkiej świadomości, myślenia i działania. Była szczególnie rozwijana w XX wieku, zwłaszcza w ZSRR i innych krajach socjalistycznych.

Materializm dialektyczny i materializm historyczny to kluczowe koncepcje marksizmu, opracowane przez Karola Marksa i Fryderyka Engelsa.¹ Oba pojęcia są ze sobą powiązane, ale dotyczą różnych obszarów: pierwszy odnosi się do ogólnej filozofii przyrody i bytu, a drugi – do interpretacji historii i społeczeństwa.

2) Materializm dialektyczny.

Materializm dialektyczny to filozoficzne podejście do rzeczywistości, które opiera się na dwóch głównych zasadach: materializmie i dialektyce.

A. Materializm

a) Materializm zakłada, że materia jest podstawą wszelkiej rzeczywistości. Świadomość, myśli, idee i kultura są wtórne wobec materii, ponieważ wynikają z materialnych warunków bytu.

b) Odrzuca istnienie bytów nadprzyrodzonych i podkreśla, że wszystko, co istnieje, jest wynikiem naturalnych procesów.

B. Dialektyka

a) Dialektyka to teoria zmian i rozwoju, która opiera się na sprzecznościach wewnętrznych każdej rzeczy. Główne zasady dialektyki (inspirowane Heglem) to:

i) Jedność i walka przeciwieństw: Każdy proces zawiera w sobie sprzeczne siły, które napędzają rozwój.

ii) Przejście ilości w jakość: Małe, stopniowe zmiany ilościowe prowadzą do gwałtownych zmian jakościowych. W pewnym sensie taki skok przypomina tzw. „efekt motyla”.

iii) Negacja negacji: Rozwój przebiega w sposób spiralny – procesy negują swoje poprzednie stany, ale zachowują niektóre elementy.

C. Zasady materializmu dialektycznego

1. Pierwszeństwo materii: Świadomość, myślenie i idee są produktem materii (np. mózgu), a nie odwrotnie. Mózg jest materialny, powstał w toku ewolucji w trybie z chaosu porządek.

2. Świat jest w ciągłym ruchu i zmianie: Nic nie jest stałe; zmiany są napędzane przez wewnętrzne sprzeczności.

3. Człowiek jako część przyrody: Ludzie są istotami materialnymi, a ich świadomość i działalność wynikają z materialnych warunków.

3) Materializm historyczny

---

¹ Karol Marks, Fryderyk Engels, *Manifest komunistyczny* (1848); Karol Marks, *Kapitał* (1867); Fryderyk Engels, *Anti-Dühring* (1878); Fryderyk Engels, *Dialektyka przyrody* (1875-1883).

Materializm historyczny jest zastosowaniem materializmu dialektycznego do analizy społeczeństw i ich historii. To teoria, która wyjaśnia, jak materialne warunki życia wpływają na rozwój społeczeństw i relacje między ludźmi.

A. Główne założenia materializmu historycznego:

1. Byt określa świadomość: Materialne warunki życia (ekonomia, sposób produkcji) kształtują ludzką świadomość, kulturę, prawo i religię.
2. Baza i nadbudowa:
  - a) Baza: Materialne podstawy społeczeństwa, czyli sposób produkcji, siły wytwórcze (technologia, środki pracy) oraz stosunki produkcji (relacje między klasami, np. kapitałiści i proletariąt).
  - b) Nadbudowa: Instytucje, idee, kultura, prawo, polityka – wszystko, co wyrasta z bazy i odzwierciedla ją.
3. Rozwój społeczeństw przez walkę klas:
  - a) Historia jest historią walk klasowych: konfliktów między grupami o przeciwstawnych interesach ekonomicznych (np. panowie i chłopci, kapitałiści i proletariąt).
  - b) Zmiana stosunków produkcji prowadzi do rewolucji i powstania nowych form organizacji społecznej.

B. Pięć etapów rozwoju społecznego według materializmu historycznego:

1. Wspólnota pierwotna to brak własności prywatnej i klas.
2. Społeczeństwo niewolnicze wytworzyło podział na panów i niewolników.
3. Feudalizm generuje podział na feudałów i chłopów.
4. Kapitalizm generuje podział na kapitalistów (posiadaczy środków produkcji) i proletariąt (klasę pracującą).
5. Komunizm polega na zniesieniu własności prywatnej środków produkcji i klas społecznych. Jak się wydaje socjalizm to niepełny komunizm, ale często to synonim komunizmu.

3. Zależność między materializmem dialektycznym a historycznym

- a) Materializm dialektyczny dostarcza narzędzi filozoficznych do analizy rzeczywistości: pokazuje, że wszystko jest w ruchu i podlega sprzecznościom oraz dostarcza praw zakazów (np. kierowania się zasadą z chaosu porządek w zarządzaniu w noosferze).
- b) Materializm historyczny stosuje te zasady do analizy w historii powszechnej, historii świat, historii rozwoju narodów i do analizy samego społeczeństwa, wyjaśniając, jak zmieniają się relacje ekonomiczne i społeczne, a przede wszystkim jaka jest ich geneza, dlaczego kształtują się tak, a nie inaczej.

4. Krytyka i wpływ materializmu historycznego

4.1) Krytyka za:

- a) Redukcjonizm. - Materializm historyczny był krytykowany w kontekście znaczenia myśli. Krytycy twierdzili, że materializm historyczny zbyt upraszcza rolę idei, kultury w historii i b) za deterministyczne podejście. Krytycy, zwykle chrześcijanie, zarzucają, że materializm historyczny sugeruje, iż historia jest nieuniknionym procesem.

4.2) Wpływ:

- a) Marksizm jako całość stał się podstawą ruchów rewolucyjnych, ponieważ nikt inny nie stworzył języka analizującego sytuację ludu, robotników, chłopów.
- b) Marksizm, materializm historyczny, materializm dialektyczny stał się podstawą ideologii komunistycznych, takich jak marksizm, leninizm, trockizm.
- c) Materializm historyczny wpłynął na nauki społeczne, zwłaszcza socjologię i ekonomię.²

---

² Leszek Kołakowski, *Główne nurty marksizmu* (1976); Adam Schaff, *Marksizm a jednostka ludzka* (1965); Georg Lukács, *Historia i świadomość klasowa* (1923); Antonio Gramsci, *Zeszyty więzienne* (1929-1935). Współczesne

II) Podstawy filozofii marksistowskiej a psychologia i prawa wszystkości – przyrody, wszechświata, społeczeństwa

1. Wprowadzenie

Materializm dialektyczny to system filozoficzny, opracowany przez Karola Marksa i Fryderyka Engelsa, który łączy dwie fundamentalne tradycje filozoficzne: materializm i dialektykę. Był on rozwinięciem idei materializmu w kontekście procesów rozwoju i zmiany oraz zastosowaniem dialektyki Hegla do materialistycznej interpretacji świata.

Materializm dialektyczny to podstawa marksizmu, kluczowa dla zrozumienia jego podejścia do przyrody, społeczeństwa i myśli ludzkiej. Jest to filozofia uniwersalna, która opisuje zarówno prawa przyrody, jak i historię ludzkiego społeczeństwa.

2. Filozoficzne fundamenty materializmu dialektycznego

A. Materializm:

1. Materia jako podstawowy składnik rzeczywistości:

- a) Materializm zakłada, że wszystko, co istnieje, ma charakter materialny. Boga nie ma. Inną jest sprawą to, czy marksizm tego dowiódł. Dopiero w latach 80. studenci nosili na rękach Prigogine'a sądząc, że on udowodnił, że z materii powstaje rozwój. Z materii czyli cząstek o danej masie, ich położeniu i prędkości.
- b) Świadomość, idee, duchowość i kultura są produktami materii, wynikającymi z ewolucji procesów materialnych. Świadomość, wnioskowanie, rozum itd. - to efekt takiego, a nie innego ruchu cząstek.
- c) Marks i Engels sprzeciwiali się tzw. idealizmowi, który uznaje świadomość lub ideę za pierwotną wobec rzeczywistości materialnej np. w filozofii Hegla.

2. Pierwszeństwo materii:

- a) Świadomość ludzka jest wynikiem funkcjonowania mózgu, który jest częścią przyrody.
- b) „Nie świadomość określa byt, ale byt określa świadomość” – podstawowa zasada materializmu dialektycznego. Prymas Wyszyński, w przeciwieństwie do zagorzałych katolików, którzy nie posiadali wiedzy naukowej, nie uważał, że ta zasada jest idiotyzmem.
- c) Przykład: W Polsce, w XXI wieku, po dekadzie kapitalizmu, nastąpiła gwałtowna depopulacja. Posłowie, lekarze, profesorowie, doktorzy, dziennikarze i inni katolicy, powiedzmy ludzkie o orientacji chrześcijańskiej, twierdzili, że depopulacja nastąpiła na skutek tego, „że kobiety zwariowały na tle pracy zawodowej” lub „z powodów feministycznych”, a więc uznali, że to świadomość, a nie głód mieszkań i warunków do leczenia i godnego życia, określa brak dzieci. Tymczasem kobiety są bardzo wrażliwe na wzrost ryzyka bytowego i o tym mówi antropologia. Początkowo, w latach 90., przekonywano kobiety, że wraz z wprowadzeniem kapitalizmu wzrasta bezpieczeństwo (a nie ryzyko), ponieważ zadziała niewidzialna ręka rynku. Najpierw – zdaniem min. Balcerowicza - miała ona zadziałać po paru miesiącach. Potem mówiono, że byt jeszcze się nie poprawił, ale trzeba poczekać ze trzy lata; to już kobiety miałyby poprawę gwałtownie odczuć. Potem mówiono nie trzy lata, ale 4, no może pięć. Tymczasem kobiety nie odczuły redukcji ryzyka i – wiemy z danych empirycznych - nadal emigrowały w poszukiwaniu lepszych warunków życiowych.

---

prace, np.: David Harvey, *The Limits to Capital* (1982); Terry Eagleton, *Why Marx Was Right* (2011); Perry Anderson, *Considerations on Western Marxism* (1976).

Nawet pomimo upływu 6 i 7 lat w latach 90. - emigrowały. Tym samym najdobitniej kobiety potwierdziły marksistowską tezę, powiedzmy: „**W jakimś stopniu świadomość określa byt, zwłaszcza wtedy, gdy trudne warunki bytowania określiły świadomość o stopniu trudności, ale w znacznej mierze byt określa świadomość.**” – To właśnie kobiety potwierdziły podstawową zasadę materializmu dialektycznego. Innym dowodem słuszności zasady, że jednak byt określił świadomość, jest operacja dodatku 500+ na dziecko od r. 2016. Wyjaśnijmy to:

- Po pierwsze, PKB Polski zostało gwałtownie zredukowane i jest coraz mniejsze licząc od 6 II 1989+i, i=1,..., 5, ..., 10, ..., 36, ... - Redukcję PKB w r. 1989+i, i=1, ...,36,... nazywano wzrostem PKB, bo taki stworzono język. Kobiety tę redukcję (czyli i wzrost ryzyka życia) wykryły swoją intuicją. Otóż tylko do pewnych granic jest możliwe 1) maskowanie tego spadku PKB Polski w sensie obiektywnego PKB Polski jako majątku, przez naliczanie PKB przy pomocy księgowości alternatywnej (znany wynalazek firm, które od r. 1989 wprowadzały kapitalizm, np. Xerox, ale też takich jak Enron, WorldCom, przeróżne banki) oraz 2) wzrost PKB subiektywnego, na skutek malenia liczby ludności obsługiwanej przez PKB Polski. Im mniej ludności, tym większe subiektywne odczucie PKB, ale trudno nagle zredukować 40 mln Polaków do 9, bo obecne PKB Polski jest w stanie tylko tyle ludzi obsłużyć. Cyfrę 9 podał dr Andrzej Dembiński, a jemu tę cyfrę podano na referatach w NJ.
- W latach 90., można było przez 3 – 5 - 7 lat ukrywać redukcję PKB Polski (byt), ale kobiety odczekały ok. 5 lat i zorientowały się, że ryzyko ekonomiczne rośnie, a nie maleje i już w XXI wieku liczba dzieci jest ograniczona. Zaiste trudno o prokreację, gdy PKB Polski nie sięga PKB Polski z r. 1952. Wymaganie od kobiet przez tzw. idealistów (antymarksistów, którzy w ogóle nie znają filozofii ani idealistycznej, ani materialistycznej), aby one nie dostrzegały redukcji PKB Polski do PKB Polski lat 40., albo tak oczywistych faktów jak tysiąckrotne wydłużenie kolejek do lekarza (3 lata zamiast 1h) jest okrutne, jest przejawem sadyzmu i donkiszoterii (ze strony rzekomych patriotów): Kobiety nie będą za wszelką cenę udowadniały, że nieprawdziwa jest marksistowska teza: „W jakimś stopniu świadomość określa byt, zwłaszcza wtedy, gdy trudne warunki bytowania określiły świadomość o stopniu trudności, ale **w znacznej mierze** jest odwrotnie i to byt określa świadomość”. Takie żądanie doktrynerów antymarksistowsko-antywojtyłowskich i antypopiełuszkowych-antyrobotniczych, czyli antylewicowych szowinistów, jest przeciwne kobiecej biochemii, biologii i nie zostanie potwierdzone empirycznie.
- I tak – inny przykład - gdy poczucie bezpieczeństwa ekonomicznego ledwie wzrosło, w r. 2016 i 2017, na skutek dodania tych ochłapów 500+, rzuconych kobietom w r. 2016 przez PiS (a potem PO), to kobiety zaraz urodziły więcej dzieci w latach 2016 – 2017. W r. 2018, na skutek 1) inflacji (która pochłoneła 500+) oraz braku podwyżek 500+ na miarę wzrostu ryzyka życia, kobiety zwolniły z rodzeniem dzieci.
- Niech to będzie jasno powiedziane, że z ekonomicznego punktu widzenia, PKB Polski w III RP zmalało (od r. 1989) o 90% PKB Polski, do 10%, czyli powinno być większe 10 razy albo o 1000%. A zatem należało w r. 2016 i 2017 oraz 2018 zablokować inflację, a przede wszystkich co miesiąc dodawać po 100 zł na dziecko, ponieważ to wynika z potrzeby i rachunku nadrobienia redukcji PKB Polski. (Przy braku inflacji lub wyrównania inflacji). Po 36 miesiącach należało dojść do dodawania 100 x 36 = 3600 zł (+ 500), razem 4100 zł na dziecko. I wtedy by dietność wróciła do średniego poziomu z PRL, podwajania liczności rodzin polskich w 44 lata (1945 - 1989). 500+ powinno odpowiadać 1000% redukcji PKB Polski, czyli powinno wynosić ok. 5 tys. zł, aby wrócić do zrealizowania średniego czasu podwajania ludności, wedle jej miary zdrowia fizycznego, psychicznego i

predyspozycji genetycznych i który to czas podwajania wynosił tyle co PRL, 44 lata, od ustalenia granic Polski w Poczdamie do okrągłego stołu (6 II 89).

B. Dialektyka. Materializm dialektyczny

Dialektyka to metoda filozoficzna zajmująca się analizą zmian i rozwoju rzeczywistości. Engels definiował ją jako „naukę o ogólnych prawach ruchu i rozwoju przyrody, społeczeństwa i myśli”.

1) Podstawowe prawa dialektyki:

1.1) Jedność i walka przeciwieństw:

- a) Każda rzecz zawiera w sobie sprzeczne elementy, które napędzają zmiany i rozwój.
- b) Przykład: W kapitalizmie występuje sprzeczność między burżuazją a pracownikami, robotnikami, chłopami – tzw. proletariatem.

1.2) Przejście ilości w jakość:

- Stopniowe zmiany ilościowe prowadzą do gwałtownych zmian jakościowych.
- Przykład: Wzrost temperatury wody do 100°C powoduje przejście z fazy ciekłej w gazową.

1.3) Negacja negacji:

- Rozwój przebiega w sposób spiralny – każdy etap zawiera elementy poprzedniego, ale przekształca je w nową jakość.
- Przykład: Kapitalizm neguje feudalizm, ale tworzy nowe sprzeczności prowadzące do socjalizmu.

1.4) Procesowy charakter rzeczywistości:

- Świat nie jest statyczny ani niezmienny; wszystko jest w ruchu i zmianie.
- Dialektyka bada, jak zmiany wewnętrzne prowadzą do jakościowych przemian.
- Liczne zastosowanie materializmu dialektycznego.

A. Przyroda

Materializm dialektyczny interpretuje prawa przyrody jako wynikające z wewnętrznych sprzeczności i dynamiki materii. Przyroda jest w ciągłym ruchu i ewolucji, a nauka odkrywa te prawa, posługując się metodą dialektyczną.

B. Społeczeństwo

1. *Społeczeństwo już nie jest częścią przyrody, chociaż podlega prawom dialektyki. Społeczeństwo ma inną naturę niż ewolucja i nie podlega prawu z chaosu porządek. Społeczeństwo w systemie z chaosu porządek (kapitalistycznym) obumiera, ulega depopulacji. - Odpowiada to tezom św. Jana od Krzyża, że dla człowieka, dla jego rozwoju pierwsze i najważniejsze jest bezpieczeństwo, a nie randomizacja, jak w z chaosu porządek.*
2. Zmiany społeczne są napędzane przez wewnętrzne sprzeczności ekonomiczne i społeczne. - W kapitalizmie sprzeczności między kapitałem a pracą prowadzą do rewolucji społecznej.

C. Myśl ludzka

1. Rozwój nauki, filozofii i świadomości ludzkiej również podlega prawom dialektyki.
2. Prawda jest procesem, nigdy nie jest dana. – Nasze rozumienie rzeczywistości zmienia się wraz z postępem wiedzy.

3. Cechy charakterystyczne materializmu dialektycznego:

1. Uniwersalność, mianowicie materializm dialektyczny stosuje swoje zasady do wszystkich aspektów rzeczywistości: przyrody, społeczeństwa i myśli.
2. Antydualizm – materializm dialektyczny odrzuca podział na świat materialny i niematerialny. Świat materialny fizyczny - czyli układ cząstek, ich położenia w jakiejś chwili, ich predkości - jest jedyną rzeczywistością.

3. Historyczność - wszystko, w tym prawa przyrody i społeczeństwa, rozwija się historycznie. To są jakby prawa Newtona.³

4. Ruch i zmiana - materializm dialektyczny nie traktuje rzeczywistości jako statycznej, lecz jako dynamiczną i pełną przemian.

5) Krytyka materializmu dialektycznego polegała na tym, że filozofowie przeciwni filozofii materialistycznej, zarzucali marksizmowi redukcjonizm, uważali, że materializm dialektyczny sprowadzanie rzeczywistości do czysto materialnych procesów, z pominięciem tego, co jest od Boga, a nie jest z materii. Materialiści dialektyczni stworzyli dialektykę, której praw nie rozumieli idealiści. Filozofowie przeciwni dialektyce zarzucali, że materialiści materialnie rozpatrują znaczenia ducha, świadomości, kultury, psychiki, różnie rozumianej duchowości (np. Teilhard de Chardin). - Ale właśnie na tym polega cały spór. Ponadto „idealiści” nadmiernie akcentowali tzw. „deterministyczne podejście” w materializmie dialektycznym. Nie chcieli się zgodzić że jak to materia determinuje charakter.⁴

Idealiści wykorzystywali zbyt ostre sformułowanie: „Nie świadomość określa byt, ale byt określa świadomość”. Gwałtowna depopulacja w XXI wieku świadczy, że jednak byt określa świadomość kobiet, ale też potem, gdy byt określi świadomość, to świadomość określa byt – bo to jest proces nieliniowy. Posłowie, lekarze, profesorowie, doktorzy, dziennikarze i inni katolicy po r. 1989 deklarują się jako antymarksiści, ale czemu do r. 1989 popierali zbrodniczą PZPR. Mówienie „że kobiety zwariowały” jest infantylne, nienaukowe. Kobiety poszły do pracy zawodowej, ponieważ od r. 1989 wzrasta ryzyko życia, a nie maleje. Feminizm to reakcja na kapitalizm, na wzrost ryzyka. Głód mieszkań i warunków do leczenia oraz godnego życia wymusił depopulację, ponieważ kobiety są bardzo wrażliwe na wzrost ryzyka bytowego i o tym mówi psychologia.

Obiecywana w III RP cudowna niewidzialna ręka rynku to była ideologia idealistów, którzy zupełnie błędnie uznali, że przekazanie fabryk do wyceny rynkowej jest formą walki z PZPR w 1989+. Ale po co? - Tymczasem PZPR sama się rozwiązała, ponieważ członkowie PZPR chcieli zwiedzać kapitalistyczną Europę, świat. Kobiety nie odczuły bezpieczeństwa bytowego, dlatego nastąpiła depopulacja. Uwaga w warunkach polskich – błędem jest nieuwzględnienie poziomu bezpieczeństwa sprzed r. 1989 (jednoetniczności, braku gwałtocieli, obcej cywilizacji turańskiej, lepszych warunków życiowych – edukacja, leczenie, kolonie, sanatoria, zakłady pracy⁵). Krytyka marksizmu nie uwzględniała tego, w marksizmie jest trochę inna teza: „**W jakimś stopniu świadomość określa byt, zwłaszcza wtedy, gdy trudne warunki bytowania już określiły świadomość co do stopnia trudności bytowych, ale w znacznej mierze byt określa świadomość.**” Materializm dialektyczny jest krytykowany za przesadne akcentowanie nieuchronności procesów historycznych i społecznych, ale też jest to krytyka w dużym stopniu nieadekwatna, tendencyjna, łatwa po r. 1989, bo nic nie kosztuje i zawsze za PZPR, a nie w ramach rozumienia marksizmu. Trzeba było krytykować PZPR przed r. 1989, a nie wtedy, gdy PZPR się rozwiązał.

- Istnieje też krytyka marksizmu za brak weryfikowalności – „idealiści” (po prostu ci, którzy krytykują marksizm) twierdzą, że marksizm jest nienaukowy, prawa dialektyki są zbyt ogólne, są trudne do empirycznego zweryfikowania, ale czy taki sam zarzut nie dotyczy każdej filozofii? Naukowe znaczenie materializmu dialektycznego nie jest wymiennie mniejsze niż heglizmu, teilhardyzmu, leibnizyzmu czy innych systemów i jest on rozwijany w fizyce, np. w kosmologii, ewolucji planet, wszechświata, fizyce Prigogine’a.

3 Byłem krytykiem tej tezy.

4 Obecny nurt w psychologii szkolnej ze strony ministerstwa jest materialistyczny, ale w postaci wyjątkowo skrajnej.

5 Dość powiedzieć, że w PRL rozdawano bibułę, a po r. 1989 już nikogo na to nie było stać.

Materializm dialektyczny stał się podstawą marksizmu, są dostępne analizy, dzieła, a jego zasady znalazły trwałe zastosowanie w analizie psychologicznej, socjologicznej, ekonomicznej, finansowej, w analizie społeczeństw, historii i gospodarki, także w biologii, chemii, metodologii nauk. Metoda materialistyczna jest realizowana w fizyce, na tym polega astrofizyka, kosmogonia, kosmochemia, kosmologia. Marksizm wpłynął na rozwój psychologii, nauk społecznych, filozofii, nauk przyrodniczych, politologii. Materializm dialektyczny jako filozofia, która opisuje świat jako dynamiczną całość, podlegającą nieustannym zmianom napędzanym przez wewnętrzne sprzeczności zmienił teologię, nakreślił pewien kierunek, aby szukać tego, co ogólne, aby krytykować. To jest ciekawe to łączenie materialistycznego podejścia do rzeczywistości z abstrakcjonizmem, czyli z tą dialektyczną metodą analizy. W języku codziennym powiemy, że materializm dialektyczny wykracza poza filozofię i idzie w kierunku nauki. A materializm niedialektyczny kapitalizmu jest przecież bardziej prymitywny.

Nie ma co udawać, że takiej filozofii nie ma, ponieważ materializm niedialektyczny jest jeszcze gorszy, bardziej destrukcyjny i też wpłynął na naukę, politykę i społeczeństwo.